

Motion till riksdagen

1986/87:L204

Bengt Silfverstrand m. fl. (s)

Översyn av lagstiftningen om stiftelser

Stiftelser är en anonym och komplex storhet i svensk ekonomi. Uppfattningarna om hur många stiftelser det finns i Sverige eller hur stora värden de förfogar över varierar kraftigt. Att det rör sig om mångmiljardbelopp torde stå utom alla tvivel. Insynen i stiftelser är begränsad eller i många fall helt obefintlig. Den otidsenliga stiftelselagstiftningen är i behov av en omfattande reformering.

Enligt stiftelseutredningen finns det ca 51 000 stiftelser som sammanlagt förvaltar förmögenheter på ca 50 miljarder kronor. Det saknas en mera ingående civilrättslig lagstiftning beträffande stiftelser. Sådana kan tjäna många olika ändamål. Beskattningsreglerna varierar liksom möjligheterna till insyn.

För s. k. allmännyttiga stiftelser gäller skattefrihet om man använder minst 80 % av avkastningen under en femårsperiod till allmännyttiga ändamål eller som det heter "högt behjärtansvärt syfte". Tolkningen om vad som är allmännyttigt och behjärtansvärt är dock långt ifrån enhetlig. Det kan röra sig om vetenskaplig forskning, utbildning till fattiga men begåvade ynglingar från Gotland eller Stiftelsen Fattiga ädlingars (Pauvres Honteux) rätt till underskottsavdrag.

En snabbt växande grupp är vinstandelsstiftelserna. Deras tillgångar kommer helt naturligt att placeras i aktier i det egna företaget. Detta stärker företagsledningens ställning gentemot ägarna. De anställdas inflytande blir däremot obefintligt.

Vissa typer av stiftelser, t. ex. pensions- och personalstiftelser, står formellt under länsstyrelsens tillsyn, men för dessa stiftelser föreligger enligt gjorda iakttagelser ett stort skattesvinn. Stiftelser anses från samhällets sida vara en mindre lämplig form för bedrivande av näringsverksamhet, åtminstone i privat regi. För sådan verksamhet föredras aktiebolag och andra bolagsformer. I verkligheten bedriver emellertid ett stort antal stiftelser en omfattande näringsverksamhet under täckmantel av ideella syften.

Affärsbankerna spelar en central och växande roll när det gäller kontrollen över det institutionella ägarkapitalet. De större stiftelsernas, kassornas och fondernas aktieinnehav utgör en betydande del av det samlade börsvärdet och ca 40 % av dessa innehav har nära anknytning till affärsbankerna. En närmare granskning av dessa siffror tyder på en betydande maktkoncentration. Det handlar i själva verket bara om två eller om man så vill tre block, dels Wallenberg/SE-banksgruppen, dels Handelsbanksgruppen.

Genom ett skickligt utnyttjande av tekniken med stiftelser kringgår

Svenska Handelsbanken röstbegränsningsreglerna och kommer i vissa fall långt över den gräns på 5 % som annars gäller för försäkringsbolag och liknande. I t. ex. investmentbolaget Promotion förfogade SIIB åtminstone för något år sedan över bortåt 17 % av aktiernas röstvärde.

Den otidsenliga lagstiftningen kan också illustreras med ett exempel från NV-Skåne. Gyllenstiernska Krapperupstiftelsen, en avläggare till Krapperups fideikommiss med anor från 1700-talet, verkar formellt som en ideell stiftelse. Enligt stadgarna som godkänts av Kungl. Maj:t 1967 har stiftelsen till ändamål: att främja barns och ungdoms vård och uppfostran, att lämna understöd åt behövande ålderstigna, sjuka och lytta, att främja vetenskaplig forskning.

I stadgarnas 16 § heter det bl. a: "det skall vara stiftelsen angeläget att behålla ett gott förhållande till alla anställda och arrendatorer — — förhålla sig som en fader för sina barn och som en kristen för sin nästa".

Stiftelsens styrelse består av en professor, en greve, en friherre, en bankjurist och en herr, den senare son till en friherre. Ingen företrädare för de anställda eller arrendatorerna återfinns i styrelsen.

År 1983 förfogade stiftelsen över kapitalmedel på drygt 40 milj. kr., huvudsakligen marktillgångar. Samma år utdelades av disponibla medel sammanlagt 27 000 kr., eller knappt 0,07 % av den samlade förmögenheten. "till behövande, vetenskaplig forskning samt ungdoms vård och uppfostran". I praktiken ägnar sig stiftelsen så gott som helt åt de areella näringarna jordbruk och skogsbruk. Man har också engagerat sig i en omfattande exploatering av stora markområden.

Det framstår som helt uppenbart att dagens lagstiftning för stiftelser är otidsenlig och inrymmer stora orättvisor inte minst ur skattesympunkt. Det är orimligt att acceptera denna typ av skattefrälsen som tillåtits växa i makt och ekonomisk styrka också under de år då en majoritet av landets löntagare tvingats göra stora uppoffringar för att bidra till saneringen av landets ekonomi.

1975 års stiftelseutredning avvecklades 1983 utan att ha redovisat några konkreta ställningstaganden. I den promemoria som överlämnades av utredningens ordförande sägs dock bl. a.:

Utredningens arbete har visat att nuvarande stiftselagstiftning i många avseenden är otillfredsställande. Frånvaron av en heltäckande civilrättslig reglering av stiftelseinstitutet framstår också som en brist. Utredningen anser det därför angeläget att arbetet med tillskapandet av en stiftselag får fortsätta.

Inom justitiedepartementet pågår sedan länge ett arbete med att upprätta en promemoria om stiftelser. I januari 1985 meddelades att någon form av redovisning av arbetet skulle kunna ske "inom någon månad". Något senare aviserades denna promemoria till början av 1986. Vid behandling av motionerna 1985/86:L207 och 1985/86:Sk212 skriver lagutskottet bl. a. följande:

— — att en departementspromemoria skall framläggas före halvårsskiftet 1986. Utskottet vill understryka vikten av att denna tidsplan följs och utgår från att vad utskottet ovan anfört beaktas under det fortsatta beredningsarbetet.

Skatteutskottet uttalar i samma ärende bl. a. följande.

Mot. 1986/87

L204

Utskottet kan inte annat än beklaga att det civilrättsliga lagstiftningsarbetet av olika skäl åter blivit fördröjt. --- Utskottet utgår nu från att de grundläggande linjerna i den kommande regleringen av de civilrättsliga frågorna kommer att klarna inom en nära framtid och förutsätter att en utredning om skattefrågorna i samband därmed tillsätts snarast möjligt.

Mot ovanstående bakgrund torde ett uttalande från riksdagens sida i denna viktiga fråga nu te sig nödvändigt.

Hemställan

Med hänvisning till ovanstående hemställs

att riksdagen hos regeringen begär att en heltäckande civilrättslig reglering av stiftelseinstitutet tillskapas,

[att riksdagen hos regeringen begär en särskild översyn av beskattningsreglerna för stiftelser.¹]

Stockholm den 21 januari 1987

Bengt Silfverstrand (s)

Hans Pettersson (s)

Bo Nilsson (s)

i Helsingborg

¹ 1986/87:Sk334.